

Bogomil Brvar: SKUPAJ DO SMREČICE NA STREHI

Začelo se je pred 50 leti. Sedel sem na klopci pred stanovanjskim blokom in premleval misel, ki mi že nekaj časa rojila v glavi. »Kaj sploh še hočem!« sem skušal zbistriti glavo. Mlada družina smo z dvema otrokoma, imamo udobno dvosobno stanovanje, katerega lastnika sta ženin in moj delodajalec, vsak do polovice. Žena ima do službe 10 minut, jaz pa se lahko do svoje pripeljem z avtom, vlakom ali avtobusom, kar lahko traja največ tri četrt ure. Pa je spet prevladala tista misel: »Ti in žena sta z dežele in njen oče vama odstopi zemljišče – parcelo, da si zgradita hišo.«

Minevali so dnevi in tedni do tiste nedelje, ko sva z ženo sedela ob gozdu, prav tam, kjer danes stoji naš dom. »Kaj, če bi zidala?« Žena me je pogledala. »S čim pa?« »Zasluživa, pa kako posojilo; se ne mudi, stanovanje imamo.« »Ali se bomo od tu vozili v službo in v šolo!?« »Ne prehitevaj, kje je še to!« Bolj pametnega odgovora nisem imel. Sam pri sebi pa sem že pomislil, da bi gradnja hiše pomenila pogosto vožnjo od stanovanja do parcele, 20 km na eno stran, a sem molčal.

Tako se je začelo. Prvi datum, povezan z gradnjo našega doma, je v mojem dnevniku zapisan kot 3. februar 1975. Tisti dan – bil je ponedeljek – je geometer odmeril zemljišče, parcelo, ki jo je tast namenil naši hiši. Od tega dne naprej sem vse dogodke, povezane z gradnjo in opremljanjem našega doma, zapisal v dnevnik.

Iz dnevnika sem izbral nekaj zanimivih dogodkov iz posameznih faz gradnje.

Nekateri običaji, ki so zajeti v teh dogodkih, so že skoraj pozabljeni.

Smreke za grušt

V tistih časih je bil na deželi v navadi običaj, da se je graditelj oziroma bodoči graditelj odpravil k sosedom, sorodnikom in prijateljem, ki so bili lastniki gozdov, s prošnjo, da mu podarijo smreko za grušt (ostrešje). Običaj ni bil samo praktičen, ampak tudi simbol skupnosti in medsebojne pomoči. Od nobene domačije nisem odšel praznih rok, nekateri so takoj šli z menoj v gozd in zaznamovali smreko, ki jo lahko posekam in odpeljem domov. Seveda nisem nikjer prosil za smreke za glavne trame in lege, ampak za špirovce. Kmet Franc iz sosednje vasi pa je dobro vedel, kaj potrebujem: »Ne sprašuj za špirovce, teh boš imel kmalu zadosti. Vprašaj raje za kakšen tram ali lego!« Nabral sem smrek za cel grušt in »za na žago« – za deske in letve (remeljne). Največje smreke – za nosilna tramova in lege, je podaril tast. Ob »nabirki« smrek sem bil deležen še prijaznih ponudb. »Ko bo treba poprijet, povej, pridemo«! To je pomenilo,

da so pripravljeni pomagati pri delu, kot je betoniranje plošč, postavljanje ostrešja, razkladanje cementa, opeke. Dali so mi še poduk: »Les sekaj ob stari luni, to je med polno luno in mlajem, takrat je v njem najmanj sokov!«

Tesanje lesa

V sosednji vasi je bil daleč naokoli znan gospodar in tesar Jože. Tudi pri njem sem dobil smreko in ga takrat tudi prosil za tesanje. Pred 50 leti so sicer nekateri že vozili les na žago in pripeljali domov žagan les za ostrešje. Z ženo sva se odločila za tesan les. Gospodar Jože se je naših smrek lotil zgodaj spomladi, preden so se začela kmečka dela na njegovi kmetiji. Z zanimanjem sem opazoval njegove mojstrske zamahe s tesačo in označevanje linije tesanja s tesarsko žnoro – na majhnem vretenu navito vrstico, ki jo je pomočil v rdečo barvo.

Teden dni in les za ostrešje je dobil končno obliko. Skrbno zloženi trami so se še nekaj mesecev sušili.

Školjke v temeljih

Poleti 1976 smo začeli izkope za temelje. Vedeli smo, da je tam nekoč valovilo Panonsko morje. Pričakovali smo mehkejšo usedline, naleteli pa na trd lapor. Večinoma smo kopali s krampom, malo z rovnico, pa je šlo. Med kopanjem smo naleteli na školjke stožčaste oblike, velikosti med 3 in 7 cm. Ko smo betonirali temelje, sem te školjke pustil pod betonom; če so bile tam že milijone let, naj ostanejo še naslednjih nekaj. Tisti primerki, ki sem jih obdržal, pa so se z leti izgubili.

Vse je pripravljeno na kupu: izkopi za temelje, betonski zidaki – kvadri, pred njimi kamenje za temelje in desno kup gramoza.

Kuhanje katrana

Danes te večina ljudi, predvsem pa mladih, čudno pogleda, če poveš, da smo nekoč kuhali katran. Takrat sodobnih hidroizolacij še ni bilo. Katran smo imeli v sodu iz debelejšje pločevine. Iz opeke smo naredili preprosto ognjišče, nanj postavili sod s katranom in zakurili. Segrevali smo ga počasi, ko pa je postal tekoč, smo ga zajemali s starim korcem na daljšem ročaju in z njim polivali temelje.

Pomagal je tudi sošolec iz osnovne šole, ki je bil sicer večč takega dela, a prav njemu se je zgodilo, da je nekoliko preveč nagnil korec in ga je nekaj katrana oplazilo po dlani. Končalo se je v zdravstvenem domu.

»Pripravite lopate!«

»Ali bo kmalu prva plata?« je bilo pogosto vprašanje potem, ko so sosedi in drugi videli, da so pozidane stene kletnega dela hiše. Plata je pogovorni izraz za ploščo. »Bliža se, pripravite lopate!« A pred tem me je čakala še ena akcija: izposoja punt. Punte – leseni stebrički – nosijo fršolingo – opaž, na katerega smo zalili beton. Punte sem si izposodil pri dveh domačijah, kjer so zidali pred mano. Pa je prišel tisti julijski popoldan, leta 1976, ko smo vlili prvo plato. Dva dni prej sem obvestil sokrajane in sorodnike. V štirih urah je bilo vse gotovo. Ves čas sta pela dva mešalca betona, ena ekipa pa ga je še ročno mešala. Jaz sem skrbel predvsem za pijačo. Po končanem delu smo se posedli. Žena in tašča sta bili del naše ekipe, ne na plati, ampak v taščini kuhinji. Pripravili sta zaključno pogostitev in smo veselo razpoloženi posedeli dolgo v noč. Vedel sem, da se takšna pomoč ne šteje v denarju, zato nisem nikogar spraševal o plačilu, sem pa rekel: »Hvala, vesel bom, če bom lahko kaj povrnil.« Vsi so vedeli, za kakšno povrnitev gre – za pomoč pri njihovi morebitni gradnji. In odgovor: »Vidimo se pri drugi plati«.

Lov za obličji

Gradnja se je nadaljevala ob letu osorej. Vse je bilo pripravljeno za krovce. Lepo je teklo, krovci so z električnimi obličji skobljali trame in špirovce. Imeli smo začasni električni priključek, rekli smo mu tudi »delovni tok«. A glej zlomka! Prav tisti dan so delavci elektro podjetja nekje obnavljali vod in naše območje izklopili iz omrežja. Obvestila o tem ni bilo, ali pa smo ga preslišali. »Ni toka,« in »Voblč ne dela,« so se oglasili krovci.

Kaj pa zdaj? Pot pod noge!

Odpeljal sem se v dve najbližji vasi in si pri Gorjancih in Dolanih izposodil navadne, ročne obličice. Delo je teklo naprej.

Obvezna smrečica

Končanemu delu je sledil slavnostni trenutek, to je pritrditev smrečice na čop. Prinesel sem jo iz našega gozda. Smrečica na strehi pomeni, da je zahtevni del gradnje – ostrešje – zaključen, simbolizira pa dobro znamenje, ki naj prinese srečo hiši in njenim lastnikom.

Na fotografiji se vidi smrečica na levem čopu. Ob pritrditvi smrečice so vsi krovci in krajani, ki so pomagali pri prenašanju tramov, nazdravili s kozarcem v roki.

Naslednji dan so krovci s pomočjo sokrajanov – podajalcev opeke – streho dokončno pokrili.

Leto vodovoda

Med gradnjo smo uporabljali vodo iz tastovega vodovoda, pomagali smo si tudi z vodo iz cisterne, ki jo je po potrebi pripeljal gospodar iz sosednje vasi. V letih 1977 in 1978 pa smo v naši krajevni skupnosti gradili vodovod. Leta 1977 je potekala mladinska delovna akcija za izgradnjo vodovoda v dolžini okoli 1.300 m, na zelo zahtevnem terenu. Poleg 80 brigadirjev smo bili v gradnjo vključeni tudi vsi bodoči uporabniki. Delo na hiši je v letu 1977 mirovalo, vse vikende v tem letu smo sodelovali pri gradnji vodovoda in potem še v letu 1978, ko je prišla na pomoč druga mladinska brigada z okoli 100 brigadirji.

Naslednjo fotografijo je objavil časopis Občinski poročevalec Domžale (Občinski poročevalec, 16, 1977, št. 12)

Zelo pomemben mejnik pri gradnji našega doma je bil 16. julij 1978, ko smo do naše hiše položili vodovodne cevi. Bila je nedelja. Zgodaj zjutraj so se na trasi zbrali krajani sosednjih vasi, »oboroženi« z lopatami in krampi. Gorjanci in Dolani so na strmem gozdnatem pobočju skopali jarek in položili cev v zadnji del vzhodnega vodovodnega kraka, ki se je končal pri naši novi hiši.

Sklep: duh skupnosti

Naši kraji so bili nekoč drugačni. Ne po naravi, ne po hišah, ampak po ljudeh – po načinu življenja in povezanosti med sosedi. Ko je nekdo na vasi začel graditi hišo, to ni bil le njegov projekt. Bil je to projekt vseh nas – sosedov, sorodnikov, prijateljev. Gradnja je potekala s skupnimi močmi, z dobro voljo in brezpogojno pomočjo. To ni bila obveznost, bila je čast.

Ob delu so tekli pogovori, šale in nasveti, mlajši so se učili, starejši vodili. Medtem pa so žene skuhale kosilo, prinesle kavo in domače pecivo – del gradbišča je bil tudi kuhinjski štedilnik.

Plačila ni bilo, ker to ni bilo potrebno. Pomagal si, ker si vedel, da boš pomoč tudi sam nekoč potreboval. Delo je bilo težko, a nikoli osamljeno. V skupni akciji ni šlo le za zidove in beton. Gradili smo nekaj večjega – pripadnost, solidarnost, toplino.

Danes takšnih prizorov skoraj ni več. Zamenjali so jih gradbena podjetja, stroji in pogodbe. A marsikdo med nami še vedno hrani spomin na tiste dni, ko se je iz zemlje dvigoval nov dom – domač, trden in prežet z energijo skupnosti.

V teh spominih ni nostalgije po preteklosti, temveč zavedanje, kaj vse zmoremo, kadar stopimo skupaj. Morda ne bomo več betonirali plošč kot nekoč, a duh sodelovanja, solidarnosti in medčloveške toplote naj ostane z nami – tudi v bodoče.